

การรับบุตรบุญธรรม: มุมมองทางเศรษฐศาสตร์

อรุณี ปัญญสวัสดิ์สุทธิ์*

คณะเศรษฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วันที่รับบทความ 9 กันยายน พ.ศ. 2565

วันที่แก้ไขบทความ 19 ธันวาคม พ.ศ. 2565

วันที่ตอบรับบทความ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2565

บทคัดย่อ

ในมุมมองทางเศรษฐศาสตร์ การรับบุตรบุญธรรมประกอบด้วยทั้งอุปสงค์และอุปทานของบุตรบุญธรรม ในแง่ของอุปสงค์หมายความว่าผู้ที่จะประสงค์จะรับบุตรบุญธรรม ส่วนทางด้านอุปทานหมายถึงผู้ที่ยินยอมมอบบุตรของตนให้เป็นบุตรบุญธรรม การจดทะเบียนรับบุตรบุญธรรมจึงเป็นข้อตกลงที่เปรียบเทียบคล้ายภาพในการรับบุตรบุญธรรม ดังนั้นปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่ออุปสงค์หรืออุปทานของบุตรบุญธรรมจึงมีบทบาทในการกำหนดการตัดสินใจรับบุตรบุญธรรม งานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อจำนวนการจดทะเบียนรับบุตรบุญธรรม โดยการคาดประมาณสมการอุปสงค์และอุปทานของบุตรบุญธรรมพร้อมกันเป็นระบบสมการ เนื่องจากมีสมมติฐานว่าตัวแปรรายได้ต่อประชากรส่งผลต่อทั้งอุปสงค์และอุปทานของบุตรบุญธรรมแต่ในทิศทางที่ตรงข้ามกัน โดยการคาดประมาณด้วยวิธีกำลังสองน้อยที่สุดสองชั้น จากข้อมูลรายจังหวัด ระหว่าง พ.ศ. 2559-2561 ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ทำให้อุปสงค์หรือความต้องการรับบุตรบุญธรรมเพิ่มขึ้น ได้แก่ รายได้ต่อประชากรที่สูงขึ้น การที่เพศหญิงมีการศึกษาสูงขึ้น ลักษณะครัวเรือนเดี่ยว การเป็นเขตเมือง และเป็นท้องถิ่นที่มีแรงงานต่างด้าวอยู่เป็นจำนวนมากหรือเป็นจังหวัดชายแดน ส่วนทางด้านอุปทานของบุตรบุญธรรมนั้น พบว่าปัจจัยที่ทำให้บิดามารดาอุปถัมภ์เป็นบุตรบุญธรรมมากขึ้น ได้แก่ ปัญหาการหย่าร้าง จำนวนเพศหญิงวัยเจริญพันธุ์ที่เพิ่มขึ้น ปัญหาบิดาหรือมารดาเสียชีวิตด้วยโรคเอดส์ และความพิการของเด็ก ส่วนปัจจัยที่ทำให้จำนวนการมอบบุตรบุญธรรมลดลงคือการแท้ง

คำสำคัญ: การรับบุตรบุญธรรม; อุปสงค์และอุปทานของบุตรบุญธรรม

* ผู้รับผิดชอบบทความ: fecoand@ku.ac.th

Child Adoption: An Economic View

Arunee Punyasavatsut*

Faculty of Economics, Kasetsart University

Received 9 September 2022

Received in revised 19 December 2022

Accepted 21 December 2022

Abstract

From an economic point of view, adoption is composed of the demand and supply of the adopted child. In terms of demand, it means that there are people who wish to adopt a child. On the supply side, there are those who relinquish their children for adoption. Adoption registration is, therefore, like an agreement or equilibrium of the demand and supply of an adopted child. Then, various factors that affect the demand or supply of child adoption play a role in determining the adoption decision. The objective of this research is to study various factors that affect the number of adoption registrations. The demand and supply equations of adoption are simultaneously estimated as a system of equations because it is assumed that the per capita income variable affects both the demand and supply of the adopted child, but in the opposite direction. The provincial data in Thailand between 2016-2020 are employed for the two-stage least squares (TSLS) estimation. The findings show that factors affecting the increase in the demand for adoption are: higher income per capita, higher education of women, single household, urbanization, and being a province with a large number of foreign workers or border provinces. As for the supply of the adopted child, it is found that the factors that cause parents to give up their children more are: the problem of divorce, increased number of females of reproductive age, problems of a father or mother dying of AIDS and disabilities of children. The factor that leads to the decline in the number of adoptions is miscarriage.

Keywords: Child Adoption; Demand and Supply of Adopted Child

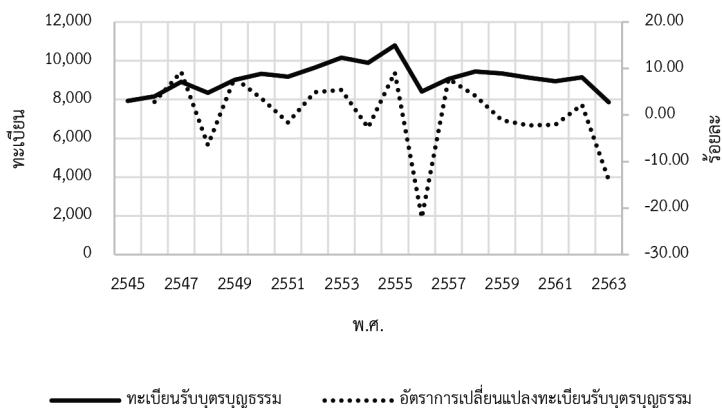
* Corresponding author: fecoand@ku.ac.th

DOI: 10.14456/tujournal.2023.30

บทนำ

การรับบุตรบุญธรรมซึ่งหมายถึงการที่บิดามารดาผู้ให้กำเนิดมอบสิทธิในการเลี้ยงดูบุตรของตนแก่บุคคลอื่นนั้น เกิดขึ้นในหลายรูปแบบยกตัวอย่างเช่น (1) การรับบุตรบุญธรรมอย่างถูกต้องตามกฎหมาย (formal adoption)/การรับบุตรบุญธรรมที่เป็นข้อตกลงกันเองเป็นส่วนตัว (informal adoption) (2) การรับบุตรบุญธรรมจากหน่วยงานของรัฐบาลที่ดูแลเกี่ยวกับสวัสดิการของเด็ก (public adoption)/การรับบุตรบุญธรรมจากบุคคลทั่วไป (private adoption) และ (3) การรับบุตรบุญธรรมภายในประเทศ (domestic adoption)/ การรับบุตรบุญธรรมต่างชาติ (international adoption) (Leinaweaver, 2015) ดังนั้นการรับบุตรบุญธรรมจึงมีความหลากหลายและมีลักษณะแตกต่างกันในแต่ละกรณี

การรับบุตรบุญธรรมในหลายรูปแบบดังกล่าวข้างต้นเกิดขึ้นทั่วโลก ในประเทศไทยเองก็เช่นเดียวกัน ภายหลังจากที่มีการออกพระราชบัญญัติการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 รวมทั้งกฎหมายลูกอีก 4 ฉบับใน พ.ศ. 2554 ซึ่งทำให้มีการตรวจสอบคุณสมบัติและความเหมาะสมของผู้ขอรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม รวมทั้งเกณฑ์ในการรับบุตรบุญธรรมโดยชาวต่างชาติมีความรัดกุมมากยิ่งขึ้น จึงทำให้การจดทะเบียนรับบุตรบุญธรรมในประเทศไทยลดลงใน พ.ศ. 2556 ประมาณร้อยละ 22 และหลังจากนั้นจนถึงปัจจุบัน จำนวนทะเบียนรับบุตรบุญธรรมรวมทั้งประเทศในแต่ละปีมีจำนวนประมาณ 9,000 ทะเบียน และมีการเปลี่ยนแปลงไม่มากนักในช่วง พ.ศ. 2557-2562 แต่มีแนวโน้มลดลงใน พ.ศ. 2563 เนื่องจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 (ภาพประกอบ 1)

ภาพประกอบ 1 ทะเบียนรับบุตรบุญธรรมในประเทศไทย พ.ศ. 2545-2563

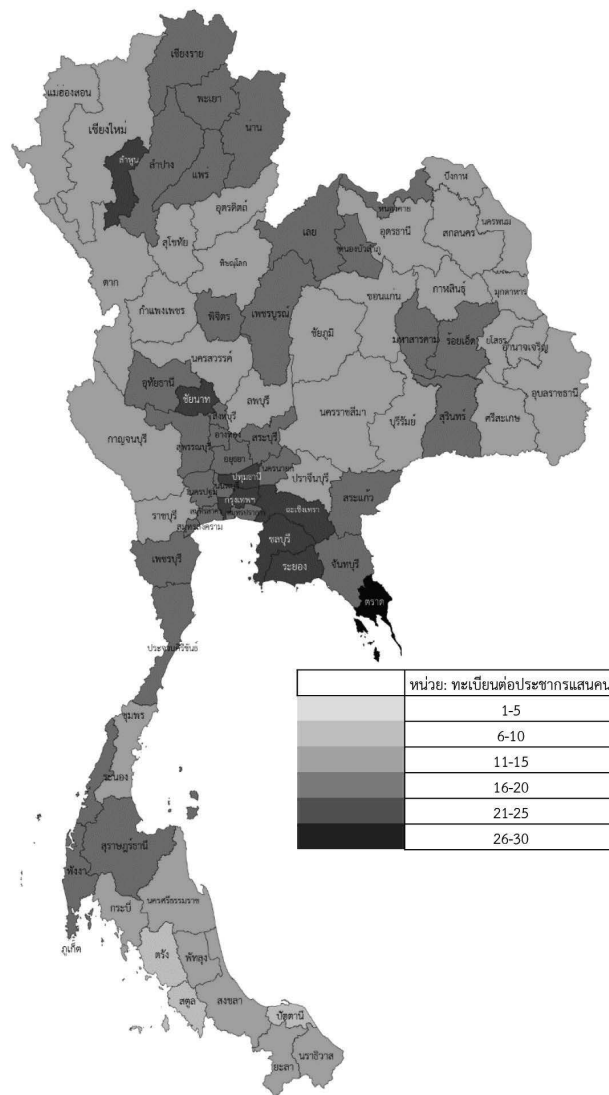
ที่มา: กรมการปกครอง (2564)

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาการจดทะเบียนรับบุตรบุญธรรมในแต่ละจังหวัดของประเทศไทย พบว่ามีจำนวนแตกต่างกันมาก ใน พ.ศ. 2563 กรุงเทพมหานครเป็นจังหวัดที่มีการจดทะเบียนรับบุตรบุญธรรมมากที่สุดในประเทศไทยคือ 953 ทะเบียน โดยมีจำนวนมากเป็นสามเท่าของอันดับที่สองคือ

จังหวัดชลบุรี ส่วนจังหวัดที่มีการจดทะเบียนรับบุตรบุญธรรมมาครองลงมา ได้แก่ ปทุมธานี นครราชสีมา และอุบลราชธานี เป็นต้น ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นจังหวัดใหญ่ที่มีจำนวนประชากรจำนวนมากนั่นเอง อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาสัดส่วนทะเบียนรับบุตรบุญธรรมต่อจำนวนประชากรในแต่ละจังหวัด พบว่าจังหวัดที่มีการรับบุตรบุญธรรมมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนประชากรในจังหวัดคือ จังหวัดตราด รองลงมาได้แก่ ปทุมธานี ฉะเชิงเทรา ลำพูน ชลบุรี และ ชัยนาท เป็นต้น (ภาพประกอบ 2) ซึ่งบางจังหวัดเป็นจังหวัดขนาดเล็กที่มีจำนวนประชากรไม่มากนัก ดังนั้นขนาดของจำนวนประชากรในจังหวัดจึงไม่ใช่สาเหตุเดียวที่มีผลทำให้การรับบุตรบุญธรรมมีจำนวนมาก แต่อาจมีปัจจัยอื่น ๆ ที่มีผลกระทบด้วยเช่นกัน

การจดทะเบียนรับบุตรบุญธรรมมีสาเหตุที่หลากหลายซึ่งมาจากทั้งด้านของผู้ที่มีความต้องการรับบุตรบุญธรรม และผู้ที่ยินยอมมอบบุตรของตนให้เป็นบุตรบุญธรรม ในมุมมองทางเศรษฐศาสตร์ การรับบุตรบุญธรรมจึงประกอบด้วยองค์ประกอบทั้งสองส่วนคือ อุปสงค์และอุปทานของบุตรบุญธรรม ในแง่ของอุปสงค์หมายความว่าผู้ที่มีความประสงค์จะรับบุตรบุญธรรม ส่วนทางด้านอุปทานหมายถึงผู้ที่ยินดีมอบบุตรของตนให้เป็นบุตรบุญธรรมของผู้อื่น การจดทะเบียนรับบุตรบุญธรรมจึงเป็นข้อตกลงที่เปรียบเสมือนดุลยภาพ (equilibrium) ของทั้งอุปสงค์และอุปทานของบุตรบุญธรรมนั่นเอง ดังนั้นปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่ออุปสงค์หรืออุปทานของบุตรบุญธรรมจึงมีบทบาทในการกำหนดการตัดสินใจรับบุตรบุญธรรม

ทางด้านอุปสงค์ของบุตรบุญธรรม สามารถอธิบายได้จากทฤษฎีอรรถประโยชน์ ในบทความของ Bethmann and Kvasnicka (2012) ได้เสนอทฤษฎีเกี่ยวกับการรับบุตรบุญธรรม โดยกำหนดให้อรรถประโยชน์นอกจากขึ้นอยู่กับการบริโภคตามปกติแล้ว อรรถประโยชน์ยังขึ้นอยู่กับจำนวนบุตรของตนเองและบุตรบุญธรรม จากพฤติกรรมการหาจุดเหมาะสมของครัวเรือน จึงสามารถอธิบายในหลายประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการรับบุตรบุญธรรม ได้แก่ ลักษณะส่วนบุคคลที่สำคัญกับบุตรของตนเองโดยเปรียบเทียบกับบุตรบุญธรรม เช่น ครัวเรือนที่ให้ความสำคัญกับส่วนรวมหรือผู้อื่นมาก (altruistic household) จะมีแนวโน้มที่รับบุตรบุญธรรม นอกจากนี้ครัวเรือนที่ไม่สามารถให้กำเนิดบุตรด้วยตนเองได้หรือภาวะการมีบุตรยากก็มีแนวโน้มที่จะรับบุตรบุญธรรม และต้นทุนค่าเสียโอกาสในการให้กำเนิดบุตรด้วยตนเอง เช่น การสูญเสียความก้าวหน้าในหน้าที่การงานของเพศหญิงเมื่อต้องใช้เวลาในการตั้งครรภ์ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นเหตุผลที่มักจะทำให้พบว่า ผู้ที่รับอุปการะบุตรบุญธรรมส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ไม่สามารถมีบุตรด้วยตนเอง และมีการศึกษาหรือรายได้ของครัวเรือนสูง

ภาพประกอบ 2 สัดส่วนทะเบียนรับบุตรบุญธรรมต่อประชากร รายจังหวัด พ.ศ. 2563
ที่มา: กรมการปกครอง (2564)

ในอีกด้านหนึ่งคืออุปทานของบุตรบุญธรรม Khun and Lahiri (2017) เสนอแบบจำลองสองช่วงเวลาคือวัยเด็กและวัยที่เติบโตเป็นผู้ใหญ่ เพื่ออธิบายพฤติกรรมของครัวเรือนที่ยากจนในการตัดสินใจมอบเด็กเป็นบุตรบุญธรรม โดยแบบจำลองพิจารณาฟังก์ชันอรรถประโยชน์รวมทั้งสองช่วงเวลา ซึ่งอรรถประโยชน์รวมขึ้นอยู่กับการบริโภคของครัวเรือนทั้งสองช่วงเวลาและอรรถประโยชน์ที่เสียไปจากการมอบบุตรไปเป็นบุตรบุญธรรม แบบจำลองแสดงให้เห็นว่าการเพิ่มขึ้นของรายได้ครัวเรือนจะทำให้

จำนวนบุตรบุญธรรมลดลง และการเพิ่มขึ้นของจำนวนเด็กในครัวเรือนหรือขนาดของครัวเรือนที่ใหญ่ขึ้นจะทำให้จำนวนบุตรบุญธรรมเพิ่มมากขึ้น โดยในแบบจำลองยังได้พิจารณาประเด็นเกี่ยวกับรายได้ของแรงงานเด็ก รายได้ของเด็กที่ได้รับการศึกษาและเติบโตเป็นผู้ใหญ่ รวมทั้งเงินชดเชยที่ครอบครัวจะได้รับจากการมอบเด็กเป็นบุตรบุญธรรม

นอกจากทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ซึ่งอธิบายพฤติกรรมในการรับบุตรบุญธรรมแล้ว ในส่วนของงานวิจัยเชิงประจักษ์พบว่า งานวิจัยในต่างประเทศที่ศึกษาเกี่ยวกับสาเหตุหรือปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจรับบุตรบุญธรรมส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการรับบุตรบุญธรรมต่างชาติ โดยเฉพาะงานวิจัยที่ศึกษาในกรณีของประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นประเทศที่มีการรับบุตรบุญธรรมต่างชาติสูงที่สุดในโลก โดยเฉพาะการรับบุตรบุญธรรมชาวจีน โดยพบว่าจำนวนประชากรวัยเด็กและรายได้ต่อประชากรของประเทศต้นทางมีผลต่อจำนวนเด็กต่างชาติที่ถูกรับเป็นบุตรบุญธรรมในประเทศสหรัฐอเมริกา (Khun and Lahiri, 2017) นอกจากนี้ยังพบว่าภาวะการมีบุตรยาก ต้นทุนค่าเสียโอกาสในการตั้งครุภ รม วัฒนธรรม และข้อจำกัดทางด้านทรัพยากร ล้วนเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่ออุปสงค์ของการรับบุตรบุญธรรม (Bernal, Hu, Moriguchi, and Nagypal, 2007) ส่วนงานที่ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการรับบุตรบุญธรรมจากบ้านอุปถัมภ์ (foster care) พบว่า ความช่วยเหลือหรือเงินอุดหนุนที่จ่ายเป็นรายเดือนให้กับครอบครัวที่รับบุตรบุญธรรม รายได้ จำนวนประชากรช่วงอายุที่มีความต้องการสร้างครอบครัว และสืมีว มีผลต่อการรับบุตรบุญธรรม [Hansen and Hansen (2006); Hansen and Pollack (2007)]

ส่วนงานวิจัยในประเทศไทยที่ศึกษาเกี่ยวกับการรับบุตรบุญธรรมเป็นงานวิจัยทางสังคมศาสตร์ เช่น กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการรับบุตรบุญธรรม (อำพรรัตน์ พงษ์พรหม, 2558) และพฤติกรรมการเลี้ยงดูบุตรบุญธรรม (ฐาณญาณี นิลเกตุ, 2560) แต่ไม่พบงานวิจัยทางด้านเศรษฐศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับการรับบุตรบุญธรรม งานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์ที่จะนำทฤษฎีเศรษฐศาสตร์เกี่ยวกับการรับบุตรบุญธรรมซึ่ง Bethmann and Kvasnicka (2012) และ Khun and Lahiri (2017) ได้เสนอไว้ มาทดสอบโดยงานวิจัยเชิงประจักษ์ด้วยข้อมูลการรับบุตรบุญธรรมในประเทศไทย เพื่ออธิบายว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมใดที่มีผลต่อการกำหนดจำนวนการรับบุตรบุญธรรมในประเทศไทย ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในเชิงการวางแผนและการจัดการที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการรับบุตรบุญธรรมต่อไป

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การนำทฤษฎีเศรษฐศาสตร์มาใช้เพื่ออธิบายพฤติกรรมการรับบุตรบุญธรรมนั้น ผลงานในเชิงทฤษฎีสามารถอธิบายได้ทั้งในมุมมองทางด้านอุปสงค์ของบุตรบุญธรรม กล่าวคือครอบครัวที่มีความประสงค์จะขอรับบุตรบุญธรรม เช่น ผลงานของ Bethmann and Kvasnicka (2012) และในมุมมองทางด้านอุปทานของบุตรบุญธรรมซึ่งหมายถึงบิดามารดาโดยกำเนิดมอบบุตรของตนให้เป็นบุตรบุญธรรม เช่น ผลงานของ Khun and Lahiri (2017) โดยผลงานทั้งสองนี้ เป็นการวิเคราะห์พฤติกรรมของครัวเรือนในการแสวงหาอรรถประโยชน์สูงสุดเช่นเดียวกัน แต่นำมาใช้ในการอธิบายพฤติกรรมของครัวเรือนที่แตกต่างกันคือ ทางด้านอุปสงค์และด้านอุปทานของบุตรบุญธรรม โดยพบว่าปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อทั้งพฤติกรรมของครอบครัวที่จะรับบุตรบุญธรรม (อุปสงค์) และครอบครัวที่มอบบุตรบุญธรรม (อุปทาน)

ก็คือ รายได้ของครอบครัวซึ่งสะท้อนถึงความสามารถในการเลี้ยงดูบุตรนั่นเอง โดยรายละเอียดของทฤษฎีทั้งด้านอุปสงค์และอุปทานของบุตรบุญธรรม มีดังต่อไปนี้

อุปสงค์ของบุตรบุญธรรม

แบบจำลองของ Bethmann and Kvasnicka (2012) มีข้อสมมติว่าบุตรของตนเองโดยกำเนิดและบุตรบุญธรรมมีลักษณะทดแทนกันได้แต่ไม่สมบูรณ์ (imperfect substituted) ซึ่งทำให้อุปสงค์ของการมีบุตรโดยกำเนิดและบุตรบุญธรรมถูกกำหนดจากภายในแบบจำลองร่วมกัน (endogenous and jointly determined) แบบจำลองกำหนดให้อรรถประโยชน์ตลอดชีวิตของครัวเรือน (W) ขึ้นอยู่กับอรรถประโยชน์ตลอดชีวิตจากการบริโภค (U) และอรรถประโยชน์ตลอดชีวิตจากการมีบุตร (V) หรือเขียนได้ว่า

$$W(C,K)=U(C)+V(K) \quad (1)$$

เมื่อ C คือการบริโภค และ K คือจำนวนบุตรทั้งหมดในครัวเรือนซึ่งเท่ากับจำนวนบุตรโดยกำเนิดของตนเอง (K_0) และบุตรบุญธรรม (K_a) หรือ $K=K_0+K_a$ ส่วนฟังก์ชัน $U(\bullet)$ และ $V(\bullet)$ เป็นฟังก์ชันที่เพิ่มขึ้นในอัตราที่ลดน้อยถอยลง และข้อจำกัดทางด้านงบประมาณตลอดชีวิตของครัวเรือนคือ

$$I = C + K K \quad (2)$$

เมื่อ I คือรายได้รวมตลอดชีวิต พารามิเตอร์ K แสดงต้นทุนตลอดชีวิตหน่วยสุดท้ายในการให้กำเนิดและเลี้ยงดูเด็ก ส่วนการบริโภค C แสดงถึงมาตรฐานการครองชีพของครัวเรือนซึ่งสะท้อนถึงต้นทุนค่าเสียโอกาสเมื่อมีเด็กในครัวเรือน

จากปัญหาของครัวเรือนข้างต้นซึ่งต้องการได้รับอรรถประโยชน์ตลอดชีวิตสูงสุด สามารถหาคำตอบของแบบจำลองที่เป็นกรณี benchmark ได้ว่า ในกรณีที่ไม่มี การรับบุตรบุญธรรม จำนวนเด็กในครัวเรือนจึงมีเพียงบุตรโดยกำเนิด หรือ $K=K_0$ และ $K_a=0$ วัตถุประสงค์ของครัวเรือนคือต้องการได้รับอรรถประโยชน์ตลอดชีวิตสูงสุดหรือเขียนได้ว่า

$$\{K_0\} = \arg \max_{0 \leq K_0} \{U(I-KK_0) + V(K_0)\} \quad (3)$$

ถ้ากำหนดให้ครัวเรือนสามารถให้กำเนิดได้ หรือ $K_0 > 0$ คำตอบของปัญหาข้างต้นหรือเงื่อนไขที่กำหนดระดับการบริโภคและจำนวนบุตรของตนเองที่เหมาะสมคือ

$$K \frac{\partial U(I-KK_0)}{\partial C} = \frac{\partial V(K_0)}{\partial K} \quad (4)$$

ซึ่งหมายความว่าต้นทุนหน่วยสุดท้ายในการให้กำเนิดและเลี้ยงดูบุตร K เท่ากับอัตราการทดแทนกันหน่วยสุดท้าย (marginal rate of substitution) ระหว่างการบริโภคและการมีบุตร จากสมการข้างต้นจะพบว่า ความต้องการมีบุตรโดยกำเนิดจะเพิ่มขึ้นเมื่อรายได้เพิ่มขึ้น และความ ต้องการมีบุตรโดยกำเนิดจะลดลงเมื่อต้นทุนค่าเสียโอกาสของการมีบุตรเอง (K) เพิ่มขึ้น

ส่วนกรณีที่มีการรับบุตรบุญธรรม ในครัวเรือนจึงมีทั้งบุตรโดยกำเนิด (K_0) และบุตรบุญธรรม (K_a) แต่ถ้ากำหนดให้ต้นทุนในการเลี้ยงบุตรทั้งสองประเภทเท่ากัน ($K=K_0=K_a$) และบุตรทั้งสองประเภทสามารถทดแทนกันได้อย่างสมบูรณ์ (perfect substituted) อุปสงค์ของบุตรทั้งสองประเภทโดยเปรียบเทียบ จะไม่สามารถกำหนดได้ แต่จะกำหนดได้เพียงจำนวนบุตรรวมทั้งหมด และได้คำตอบของแบบจำลอง เหมือนกับกรณีที่ไม่มีการรับบุตรบุญธรรมตามสมการที่ (4) แต่เปลี่ยนตัวแปร K_0 เป็น K อย่างไร ก็ตาม คนส่วนมากให้ความพึงพอใจกับบุตรโดยกำเนิดของตนเองมากกว่าบุตรบุญธรรม ในแบบจำลอง จึงกำหนดพารามิเตอร์ α ที่แสดงถึงการคิดลดความพึงพอใจที่มีต่อบุตรบุญธรรม โดยที่ $\alpha \in (0,1)$ และเพิ่ม α ในฟังก์ชันอรรถประโยชน์ของครัวเรือนที่เกิดจากการมีบุตร (V) ทั้งนี้ค่าของ α อาจแตกต่างกันในแต่ละครัวเรือนและสภาพแวดล้อม เช่น ครัวเรือนที่มีทัศนคติที่ค่านึงถึงส่วนรวมจะมีค่า α สูง ในกรณีที่ α มีค่าเท่ากับหนึ่ง จะทำให้อุปสงค์ของบุตรโดยกำเนิดและบุตรบุญธรรมโดยเปรียบเทียบไม่สามารถกำหนดได้ และถ้า α มีค่าเท่ากับศูนย์ จะเหมือนกับกรณีที่ไม่มีการรับบุตรบุญธรรม ถ้ากำหนดให้ต้นทุนในการเลี้ยงบุตรทั้งสองประเภทเท่ากัน ($K=K_0=K_a$) ปัญหาของครัวเรือนเพื่อบรรลุ อรรถประโยชน์ตลอดชีวิตสูงสุดสามารถเขียนได้ว่า

$$\{K_0, K_a\} = \arg \max_{0 < K_0, K_a} \{U(I - K(K_0 + K_a)) + V(K_0 + \alpha K_a)\} \quad (5)$$

และอุปสงค์ของบุตรโดยกำเนิดและบุตรบุญธรรมสามารถกำหนดได้จาก

$$K \frac{\partial U(I - K K_0)}{\partial C} = \frac{\partial V(K_0)}{\partial K} \quad (6)$$

ซึ่งเหมือนกับสมการที่ (4) นั่นคือเป็นกรณีที่ไม่มีการรับบุตรบุญธรรม โดยครัวเรือนเลือกที่จะมีบุตรโดยกำเนิดจำนวน K_0 และไม่รับบุตรบุญธรรม ($K_a=0$) เหตุผลก็คือบุตรบุญธรรมนั้นมีต้นทุนในการเลี้ยงดูเท่ากับบุตรโดยกำเนิดแต่ให้ความพึงพอใจน้อยกว่านั่นเอง ดังนั้นเพื่อให้ครัวเรือนเลือกที่จะรับบุตรบุญธรรม บุตรบุญธรรมต้องให้ความพึงพอใจกับครัวเรือนสูงขึ้นหรือมีต้นทุนในการเลี้ยงดูต่ำกว่าบุตรโดยกำเนิด

นอกจากแบบจำลองในกรณีพื้นฐานข้างต้นแล้ว Bethmann and Kvasnicka (2012) ได้เสนอกรณีส่วนขยายของแบบจำลองเพื่ออธิบายในประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ ภาวะมีบุตรยาก ต้นทุนในการให้กำเนิดและเลี้ยงดูของบุตรทั้งสองประเภทซึ่งอาจจะแตกต่างกัน ความรู้สึกเห็นใจหรือสงสารเด็กกำพร้า ผลประโยชน์ที่ได้รับในรูปตัวเงินจากการรับบุตรบุญธรรมอาจอยู่ในรูปเงินอุดหนุนหรือสวัสดิการบางประการที่มอบให้กับครัวเรือนที่รับอุปการะบุตรบุญธรรม รวมทั้งชื่อเสียงและการได้รับการยกย่องจากสังคม เป็นต้น ว่าแล้วแล้วแต่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจรับบุตรบุญธรรม

อุปทานของบุตรบุญธรรม

Khun and Lahiri (2017) เสนอแบบจำลองที่แสดงให้เห็นว่าครัวเรือนที่ยากจนจะตัดสินใจมอบบุตรให้เป็นบุตรบุญธรรมต่างประเทศ โดยแบบจำลองแสดงลักษณะระบบเศรษฐกิจแบบเปิดขนาดเล็ก และพิจารณา 2 ช่วงเวลาคือ $t=1, 2$ ในแต่ละช่วงเวลา ระบบเศรษฐกิจผลิตสินค้าจำนวนหนึ่ง ราคาสินค้าคือ p และระบบเศรษฐกิจประกอบด้วยครัวเรือนจำนวน M ที่มีลักษณะเหมือนกัน แต่ละครัวเรือนมีสมาชิกในครัวเรือนจำนวนเท่ากับ N คน โดยมีเด็กจำนวน n คนในช่วงเวลาที่ 1 และเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในช่วงเวลาที่ 2 กำหนดให้สัญลักษณ์แสดงความรู้ความสามารถหรือทักษะของสมาชิกในครัวเรือนที่มีทักษะสูงและทักษะต่ำคือ ϕ และ ϕ^u ตามลำดับ โดยที่ $0 < \phi^u < \phi$ ดังนั้นเด็กที่ไม่ได้เข้าเรียนหรือถูกใช้เป็นแรงงานเด็กจะมีทักษะเท่ากับ ϕ^u ทั้งสองช่วงเวลา ในขณะที่เด็กซึ่งมีโอกาสเข้าเรียนจะมีทักษะเท่ากับ ϕ ในช่วงเวลาที่ 2 ซึ่งเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ทั้งนี้ ค่าพารามิเตอร์ ϕ และ ϕ^u ถูกกำหนดจากภายนอกแบบจำลอง

ในช่วงเวลาที่ 1 ครัวเรือนจะตัดสินใจแบ่งสรรบุตรในครัวเรือนจำนวน n ในสัดส่วนต่าง ๆ คือ มอบให้เป็นบุตรบุญธรรมต่างประเทศในสัดส่วนเท่ากับ δ โดยบุตรที่ยังเหลืออยู่ในสัดส่วน e ได้เข้าโรงเรียนและสัดส่วนเท่ากับ $(1 - e - \delta)$ ทำงานในสถานะเป็นแรงงานเด็ก แบบจำลองสมมติให้สมาชิกในครัวเรือนแต่ละคนมีความพึงพอใจเหมือนกัน ซึ่งแสดงด้วยฟังก์ชันอรรถประโยชน์แบบแยกส่วน (separable utility function) ระหว่างความพอใจที่เกิดจากการบริโภคทั้งสองช่วงเวลา และอรรถประโยชน์ที่เสียไปจากการมอบบุตรให้เป็นบุตรบุญธรรม ดังสมการที่ (7)

$$v = w(C_1, C_2) + g(\delta n) \quad (7)$$

เมื่อ v คือ ระดับของอรรถประโยชน์ c_t คือ การบริโภคในช่วงเวลาที่ t และ g คือฟังก์ชันอรรถประโยชน์ที่เสียไป (disutility function) โดยที่ ฟังก์ชัน $g(\bullet)$ มีคุณสมบัติคือ $g' < 0$ และ $g'' > 0$ ฟังก์ชันอรรถประโยชน์ที่เสียไปหมายความว่าบิดามารดาสูญเสียความพึงพอใจเนื่องจากมอบบุตรบุญธรรมจำนวน δn ทั้งนี้ถ้า $\delta=0$ หมายความว่าไม่มีการมอบบุตรบุญธรรม ดังนั้นพ่อแม่ทั้งสองจะมีค่าเท่ากับศูนย์ และจำนวนบุตรในครัวเรือน n ไม่มีผลกระทบต่ออรรถประโยชน์

เมื่อกำหนดให้ $E(\bullet)$ คือ ฟังก์ชันค่าใช้จ่ายต่อคน และ r คือ บัญญัติลด ดังนั้นข้อจำกัดทางด้านงบประมาณระหว่างช่วงเวลา (inter-temporal budget constraint) คือ

$$(N-\delta n)E\left(p, \frac{p}{r}, v-g(\delta n)\right) = I_1 + (N-n)\phi^u + (1-\delta-e)n\phi^u + \gamma\delta n + \frac{I_2 + (N-n)\phi^u + (1-\delta-e)n\phi^u + en\phi}{r} \quad (8)$$

เมื่อ γ คือราคาของการมอบบุตรบุญธรรม (adoption price)

จากปัญหาของครัวเรือนข้างต้น Khun and Lahiri (2017) แสดงให้เห็นว่า รายได้ที่ครัวเรือนได้รับ (รายได้ที่ไม่ได้มาจากการทำงาน, I) และจำนวนบุตรทั้งหมดในครัวเรือน (n) มีผลกระทบต่ออุปทาน

ของบุตรบุญธรรม (δ) ราคาของการมอบบุตรบุญธรรม (p) และอรรถประโยชน์รวมของครัวเรือน (v) โดยได้ข้อสรุปว่า การเพิ่มขึ้นของรายได้ที่ครัวเรือนได้รับจะมีผลทำให้สัดส่วนของเด็กที่มอบเป็นบุตรบุญธรรมลดลง ในขณะที่เมื่อจำนวนบุตรทั้งหมดในครัวเรือนเพิ่มขึ้นจะทำให้สัดส่วนของเด็กที่ถูกมอบเป็นบุตรบุญธรรมเพิ่มขึ้น

ปัจจัยที่กำหนดจำนวนการรับบุตรบุญธรรม

จากแบบจำลองทั้งด้านอุปสงค์ของบุตรบุญธรรม และแบบจำลองทางด้านอุปทานของบุตรบุญธรรมข้างต้น จะพบว่าปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อทั้งพฤติกรรมของครอบครัวที่จะรับบุตรบุญธรรม (อุปสงค์) และครอบครัวที่มอบบุตรบุญธรรม (อุปทาน) ก็คือ รายได้ของครอบครัวซึ่งสะท้อนถึงความสามารถในการเลี้ยงดูบุตร โดยทางด้านอุปสงค์ของบุตรบุญธรรมนั้น รายได้มีผลกระทบต่ออุปสงค์ในทิศทางบวก กล่าวคือเมื่อรายได้ของผู้ที่ต้องการรับบุตรบุญธรรมสูงขึ้นจะมีความสามารถหรือความต้องการรับบุตรบุญธรรมได้เพิ่มขึ้น ในขณะที่ทางด้านอุปทานของบุตรบุญธรรม รายได้มีผลกระทบในทิศทางลบต่อจำนวนเด็กที่ถูกมอบเป็นบุตรบุญธรรม กล่าวคือเมื่อรายได้ของครัวเรือนลดลงจะทำให้จำนวนเด็กที่มอบเป็นบุตรบุญธรรมเพิ่มมากขึ้น ส่วนปัจจัยอื่น ๆ ที่มีผลกระทบต่อความต้องการรับบุตรบุญธรรมหรืออุปสงค์ของบุตรบุญธรรม ได้แก่ (1) การให้น้ำหนักความสำคัญโดยเปรียบเทียบระหว่างบุตรบุญธรรมและบุตรโดยกำเนิด ซึ่งอาจแสดงได้โดยค่านิยมในสังคม (2) ภาวะมีบุตรยาก (3) ต้นทุนค่าเสียโอกาสในการให้กำเนิดบุตรด้วยตนเอง ซึ่งสะท้อนได้จาก ระดับการศึกษาและค่าจ้างของเพศหญิง (4) ความสงสารที่มีต่อเด็กกำพร้า และ (5) ผลประโยชน์ทางการเงินที่ได้รับเมื่อรับอุปการะบุตรบุญธรรม ในส่วนของการมอบเด็กเป็นบุตรบุญธรรมหรืออุปทานของบุตรบุญธรรมนั้น นอกจากรายได้ของครัวเรือนแล้ว มีปัจจัยอื่นที่มีผลกระทบด้วยเช่นกันคือ จำนวนบุตรในครัวเรือน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการรับบุตรบุญธรรมและปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกี่ยวข้องทั้งหมดเป็นงานวิจัยในต่างประเทศ โดยเฉพาะกรณีการรับบุตรบุญธรรมต่างชาติของประเทศสหรัฐอเมริกา ได้แก่ Hansen and Hansen (2006) ศึกษาปัญหาที่พบว่าเด็กในบ้านอุปถัมภ์จำนวนมากไม่สามารถหาผู้อุปการะรับเป็นบุตรบุญธรรมได้ งานวิจัยนี้จึงทำการคาดประมาณสมการถดถอยเพื่อศึกษาตัวกำหนดการตัดสินใจรับบุตรบุญธรรมจากบ้านอุปถัมภ์ โดยใช้ข้อมูลของรัฐต่าง ๆ ในประเทศสหรัฐอเมริกา ระหว่างปีงบประมาณ ค.ศ. 1996-1997 ผลการคาดประมาณพบว่า เงินอุดหนุนที่จ่ายเป็นรายเดือนให้กับครอบครัวที่รับอุปการะเด็กจากบ้านอุปถัมภ์ไปเป็นบุตรบุญธรรมเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการรับบุตรบุญธรรม นอกจากนี้ยังพบว่าความพยายามที่ต้องจัดหาบุตรบุญธรรมและครอบครัวรับเลี้ยงที่มีเชื้อชาติหรือสีผิวเหมือนกันไม่ใช่อุปสรรคที่ทำให้ไม่สามารถจัดหาผู้อุปการะได้

งานวิจัยอีกชิ้นหนึ่งซึ่งศึกษาเกี่ยวกับการรับบุตรบุญธรรมในประเทศสหรัฐอเมริกาเช่นกันคือ Bernal, Hu, Moriguchi, and Nagypal (2007) ซึ่งรวบรวมข้อมูลครอบครัวกลุ่มช่วงเวลาตั้งแต่ ค.ศ. 1850-2005 เพื่อศึกษาในประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ กฎหมายการรับบุตรบุญธรรม ประเภทของการรับบุตร

บุญธรรม (บุตรบุญธรรมในประเทศและบุตรบุญธรรมต่างประเทศ) แนวโน้มจำนวนการรับบุตรบุญธรรมต่างชาติที่เพิ่มสูงขึ้นมากในประเทศสหรัฐอเมริกา จากข้อมูลพบว่าในช่วง ค.ศ. 1970 เป็นต้นมาอุปทานของบุตรบุญธรรมภายในประเทศสหรัฐอเมริกาลดลงเนื่องจากค่านิยมในการเป็นมารดาเลี้ยงเดี่ยวได้รับการยอมรับมากขึ้น เพศหญิงมีการศึกษาและรายได้สูงขึ้น การทำแท้งที่ถูกต้องตามกฎหมาย และการให้ความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษา ทำให้บุตรที่กำเนิดจากมารดาที่ยังไม่ได้สมรสมีจำนวนลดลง ในขณะที่อุปทานของบุตรบุญธรรมต่างประเทศมีจำนวนมากขึ้น เนื่องจากภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มีเด็กกำพร้าและลูกครึ่งอเมริกันในประเทศแถบเอเชียจำนวนมาก รัฐบาลจึงผ่อนคลายนโยบายกฎหมายในการรับบุตรบุญธรรมต่างชาติเพื่อให้โอกาสแก่เด็กเหล่านี้ นอกจากนี้ ยังใช้ข้อมูลในระดับครัวเรือนเพื่อวิเคราะห์อุปสงค์และอุปทานของบุตรบุญธรรมด้วยแบบจำลองโลจิสต์ (logit model) เพื่ออธิบายคุณลักษณะของผู้รับบุตรบุญธรรมและปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการรับ/ไม่รับบุตรบุญธรรม ผลการคาดประมาณแบบจำลองพบว่า อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส การเป็นหมั้น และประสบการณ์รับคำปรึกษาเกี่ยวกับผู้มีบุตรยาก มีผลต่อการรับบุตรบุญธรรม

งานวิจัยที่ใช้แบบจำลองทางเศรษฐมิติเป็นแบบจำลองโลจิสต์เช่นกันคือ งานวิจัยของ Argys and Duncan (2013) ซึ่งศึกษาแรงจูงใจทางเศรษฐกิจที่มีผลต่อการรับบุตรบุญธรรม โดยการคาดประมาณ univariate logit regression แยกแยะระหว่างการรับบุตรบุญธรรมที่เป็นเด็กชายและเด็กหญิง โดยใช้ข้อมูลของประเทศสหรัฐอเมริกา ปี ค.ศ. 1998 และ 2006 ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้อุปการะตัดสินใจรับบุตรบุญธรรมคือ เงินอุดหนุนหรือสวัสดิการที่ครอบครัวบุญธรรมจะได้รับ เช่น ค่ารักษาพยาบาล ค่าธรรมเนียมในการจัดการทางด้านกฎหมาย และเงินสนับสนุนการศึกษาแก่บุตรบุญธรรม งานวิจัยนี้จึงแสดงให้เห็นว่าผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นแรงจูงใจที่ทำให้มีการรับบุตรบุญธรรมจากบ้านอุปถัมภ์

ส่วนงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการรับบุตรบุญธรรมในประเทศอื่น ๆ เช่น ประเทศอังกฤษคือ งานวิจัยของ Anthony, Meakings, Doughty, Ottaway, Holland and Shelton (2016) ซึ่งศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อระยะเวลาที่เด็กอยู่ในบ้านอุปถัมภ์เพื่อรอผู้อุปการะไปเป็นบุตรบุญธรรม เนื่องจากพบว่าในประเทศอังกฤษ ระยะเวลาที่เด็กกำพร้าหรือเด็กซึ่งบิดามารดาโดยกำเนิดไม่สามารถเลี้ยงดูได้ ซึ่งอยู่ในความดูแลของบ้านอุปถัมภ์ ใช้ระยะเวลานานในการรอผู้อุปการะเป็นบุตรบุญธรรมโดยการรงานวิจัยนี้ใช้ข้อมูลจากรายงานที่รวบรวมข้อมูลของเด็กในบ้านอุปถัมภ์ที่ใช้เวลารอคอยผู้อุปการะมากกว่า 13 เดือนขึ้นไป เป็นเด็กมีอายุตั้งแต่แรกเกิดถึง 6 ปีครึ่ง จำนวน 374 คน ในปี ค.ศ. 2014-2015 ผลการศึกษาพบว่าระยะเวลาเฉลี่ยในการรอคอยเพื่อมีผู้อุปการะนานประมาณ 528 วัน ผลการคาดประมาณสมการถดถอยพบว่าปัจจัยหรือคุณลักษณะของเด็ก 4 ประการ ที่ส่งผลให้ระยะเวลารอคอยในการได้รับการอุปการะนานมากขึ้น ได้แก่ พัฒนาการที่ถดถอย พฤติกรรมที่สังเกตเห็นจากภายนอก ปัญหาสุขภาพที่ร้ายแรงหรือมีความพิการ และมีประสบการณ์เกี่ยวกับความรุนแรงจากบิดามารดาผู้ให้กำเนิด

จากการรวบรวมงานวิจัยก่อนหน้านี้ ไม่พบว่ามีผลงานวิจัยในประเทศไทยที่ศึกษาปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการรับบุตรบุญธรรมโดยอาศัยพื้นฐานจากทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ มีเพียง

งานวิจัยที่ศึกษาในกรณีของต่างประเทศ โดยงานวิจัยเชิงประจักษ์ในต่างประเทศพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่ออุปสงค์ของบุตรบุญธรรม ได้แก่ เงินอุดหนุนที่จ่ายให้กับครอบครัวที่รับบุตรบุญธรรม (Hansen and Hansen, 2006) ค่ารักษาพยาบาล ค่าธรรมเนียมในการจัดการทางด้านกฎหมาย เงินสนับสนุนการศึกษาแก่บุตรบุญธรรม (Argys and Duncan, 2013) อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส การเป็นหมั้น ภาวะมีบุตรยาก (Bernal, Hu, Moriguchi, and Nagypal, 2007) สุขภาพกายและสุขภาพจิตของเด็กที่จะเป็นบุตรบุญธรรม (Anthony, Meakings, Doughty, Ottaway, Holland and Shelton, 2016) และปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่ออุปทานของบุตรบุญธรรม ได้แก่ รายได้ของผู้ที่จะรับบุตรบุญธรรม (Khun and Lahiri, 2017) ค่านิยมในการเป็นมารดาเลี้ยงเดี่ยว การศึกษาของเพศหญิง รายได้ของเพศหญิง การทำแท้งที่ถูกต้องตามกฎหมาย การให้ความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษา (Bernal, Hu, Moriguchi, and Nagypal, 2007)

แบบจำลองที่ใช้ในการศึกษาและสมมติฐาน

ในการทดสอบว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่ส่งผลกระทบต่อ การรับบุตรบุญธรรมมีปัจจัยใดบ้างนั้น จะทำการคาดประมาณสมการอุปสงค์และอุปทานของบุตรบุญธรรมพร้อมกันเป็นสมการระบบ (simultaneous equations) เนื่องจากตัวแปรรายได้ของครัวเรือนส่งผลกระทบต่อทั้งอุปสงค์และอุปทานของบุตรบุญธรรมแต่ในทิศทางที่ตรงกันข้าม

สมการอุปสงค์ของบุตรบุญธรรม ตัวแปรตาม (*dependent variable*) คือ สัดส่วนทะเบียนรับบุตรบุญธรรมต่อประชากร ส่วนตัวแปรอิสระ (*independent variable*) ได้แก่

1. รายได้ต่อประชากร

เมื่อรายได้เพิ่มขึ้นหมายถึงความสามารถของครัวเรือนในการรับอุปการะเด็กมาเป็นบุตรบุญธรรมจะเพิ่มมากขึ้น จึงมีสมมติฐานว่าความต้องการรับบุตรบุญธรรมจะเพิ่มขึ้นและจำนวนการจดทะเบียนรับบุตรบุญธรรมเพิ่มขึ้น

2. สัดส่วนเพศหญิงที่สำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษา

เมื่อเพศหญิงมีการศึกษาสูงขึ้นจะมีต้นทุนค่าเสียโอกาสในการมีบุตรเองเพิ่มขึ้น เนื่องจากการมีบุตรอาจเป็นอุปสรรคต่อความก้าวหน้าในการทำงาน ดังนั้นเมื่อเพศหญิงมีการศึกษาสูงขึ้นจึงมักเป็นโสด หรือสมรสแต่ไม่ต้องการมีบุตรเอง และเลือกที่จะรับบุตรบุญธรรม

3. ครัวเรือนเดี่ยว

ในสังคมปัจจุบันซึ่งความนิยมอยู่เป็นโสดมากขึ้นทำให้ครอบครัวมีลักษณะเป็นครัวเรือนเดี่ยว (หมายถึงครัวเรือนที่มีผู้อยู่อาศัยเพียงคนเดียว) ดังนั้นทางออกหนึ่งซึ่งผู้มีได้สมรสอาจเลือกก็คือการรับบุตรบุญธรรม ในสังคมที่มีครัวเรือนเดี่ยวมากขึ้นจึงคาดว่าจะมีความต้องการรับบุตรบุญธรรมเพิ่มขึ้น

4. ภาวะมีบุตรยาก

เมื่อผู้ประสบปัญหาภาวะมีบุตรยากมีจำนวนมากขึ้น ทำให้ไม่สามารถมีบุตรของตนเองได้ ความต้องการรับบุตรบุญธรรมจะสูงขึ้น

5. สัดส่วนประชากรเขตเมือง

สัดส่วนประชากรเขตเมืองสะท้อนถึงการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ดังนั้นหากสัดส่วนประชากรเขตเมืองเพิ่มขึ้นซึ่งหมายถึงการขยายตัวทางเศรษฐกิจจะทำให้ต้นทุนค่าเสียโอกาสในการมีบุตรเองสูงขึ้น ความต้องการรับบุตรบุญธรรมจะเพิ่มขึ้น นอกจากนี้การขยายตัวทางเศรษฐกิจยังแสดงความสามารถในการเลี้ยงดูเด็กที่เพิ่มขึ้น จึงมีแนวโน้มว่าจะมีความต้องการรับบุตรบุญธรรมเพิ่มขึ้น

6. สัดส่วนแรงงานต่างด้าว

จากข้อเท็จจริง (ภาพประกอบ 2) พบว่าจังหวัดที่ติดชายแดนประเทศเพื่อนบ้านโดยเฉพาะ กัมพูชา หรือจังหวัดที่มีแรงงานต่างด้าวจำนวนมาก จะมีอัตราการรับบุตรบุญธรรมสูง (คำนวณเป็นสัดส่วนต่อประชากรในจังหวัด) งานวิจัยนี้จึงทำการทดสอบสมมติฐานว่าสัดส่วนแรงงานต่างด้าวมีความสัมพันธ์กับการจดทะเบียนรับบุตรบุญธรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติหรือไม่

สมการอุปทานของบุตรบุญธรรม ตัวแปรตาม คือ สัดส่วนทะเบียนรับบุตรบุญธรรมต่อประชากร ส่วนตัวแปรอิสระ ได้แก่

1. รายได้ต่อประชากร

เมื่อรายได้เพิ่มขึ้นหมายถึงความสามารถของครัวเรือนในการเลี้ยงดูบุตรของตนเองได้จะเพิ่มมากขึ้น จึงคาดว่ากรมอบเด็กให้เป็นบุตรบุญธรรมจะลดลงและจำนวนการจดทะเบียนรับบุตรบุญธรรมลดลง

2. อัตราการว่างงาน

เมื่อครัวเรือนประสบภาวะการว่างงานทำให้รายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ จึงอาจมอบบุตรให้เป็นบุตรบุญธรรมของผู้อื่น สมมติฐานจึงคาดว่าเมื่ออัตราการว่างงานสูงขึ้นจะทำให้จำนวนเด็กที่มอบเป็นบุตรบุญธรรมเพิ่มขึ้น

3. สัดส่วนคนจน

ความยากจนเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้บิดามารดาโดยกำหนดมอบเด็กให้เป็นบุตรบุญธรรม ดังนั้นสัดส่วนคนจนที่เพิ่มสูงขึ้นจึงคาดว่าจะทำให้จำนวนเด็กที่มอบเป็นบุตรบุญธรรมเพิ่มขึ้น

4. อัตราการหย่าร้าง

ครอบครัวที่หย่าร้างทำให้ผู้ปกครองมีปัญหารายได้ไม่เพียงพอหรือปัญหาอื่น ๆ ในการเลี้ยงดูบุตรตามลำพัง จึงทำให้มีแนวโน้มที่จะมอบเด็กเป็นบุตรบุญธรรม สมมติฐานจึงคาดว่าในสังคมที่มีอัตราการหย่าร้างสูงจะทำให้มีการมอบเด็กเป็นบุตรบุญธรรมมากขึ้น

5. อัตราการแท้ง

จากงานวิจัยกรณีของประเทศสหรัฐอเมริกาพบว่า เมื่อมีการทำแท้งที่ถูกต้องตามกฎหมายจะทำให้จำนวนเด็กที่คลอดโดยมารดาที่ยังไม่มีความพร้อมในการมีบุตรลดลง ทำให้จำนวนเด็กที่มอบเป็นบุตรบุญธรรมลดลง (Bernal, Hu, Moriguchi, and Nagypal, 2007) ในกรณีของประเทศไทยไม่มีกฎหมายทำแท้งเสรี อย่างไรก็ตาม ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 301-305 เปิดโอกาสให้ผู้ประกอบ

วิชาชีพเวชกรรมสามารถยุติการตั้งครรภ์ให้หญิงมีครรภ์ได้ในกรณีที่หากทารกคลอดออกมาจะมีความผิดปกติถึงขนาดทุพพลภาพอย่างร้ายแรง ซึ่งหมายความว่าการทำงานทั้งจะช่วยลดจำนวนเด็กทารกที่พิการแต่กำเนิดและอาจถูกทอดทิ้งในสถานพยาบาลหรือสถานสงเคราะห์เพื่อรอผู้อุปการะ

6. สัดส่วนเพศหญิงวัยเจริญพันธุ์

การเพิ่มขึ้นของเพศหญิงวัยเจริญพันธุ์ (อายุ 15-44 ปี) ในโครงสร้างประชากรจะทำให้อัตราการเกิดเพิ่มขึ้น ซึ่งอาจส่งผลให้จำนวนเด็กที่ถูกมอบให้เป็นบุตรบุญธรรมเพิ่มสูงขึ้น

7. อัตราการเกิด

อัตราการเกิดที่เพิ่มขึ้นจะส่งผลให้อุปทานของบุตรบุญธรรมเพิ่มขึ้น

8. สัดส่วนผู้เสียชีวิตด้วยโรคภูมิคุ้มกันบกพร่อง

สาเหตุสำคัญประการหนึ่งซึ่งพบจากข้อเท็จจริงในประเทศไทยคือ การที่บิดา/มารดา/ทั้งบิดามารดาเสียชีวิตด้วยโรคภูมิคุ้มกันบกพร่องหรือโรคเอดส์ทำให้บุตรกลายเป็นเด็กกำพร้า ถึงแม้กรณีที่บิดามารดาเสียชีวิตทั้งคู่เป็นส่วนน้อย แต่การที่บิดาหรือมารดาเจ็บป่วยด้วยโรคเอดส์จะไม่สามารถประกอบอาชีพเลี้ยงดูบุตรได้เต็มที่ นอกจากนี้เด็กบางคนยังได้รับเชื้อเอชไอวีจากบิดาหรือมารดาด้วย ดังนั้นสมมติฐานคือเมื่อสัดส่วนของผู้เสียชีวิตด้วยโรคเอดส์เพิ่มขึ้นจะทำให้มีการมอบเด็กเป็นบุตรบุญธรรมมากขึ้น

9. สัดส่วนเด็กพิการ

ความพิการทางร่างกายของบุตรอาจเป็นสาเหตุให้บิดาหรือมารดาไม่สามารถทุ่มเทกำลังกายและกำลังทรัพย์เพื่อเลี้ยงดูบุตรที่พิการได้ ดังนั้นจึงมีสมมติฐานว่าสัดส่วนเด็กพิการที่เพิ่มขึ้นจะทำให้อุปทานของบุตรบุญธรรมเพิ่มขึ้น

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

ข้อมูลที่นำมาใช้ในการศึกษาเป็นข้อมูลพาแนลของจังหวัดต่าง ๆ ในประเทศไทยจำนวน 77 จังหวัด ระหว่าง พ.ศ. 2559-2561 รวม 231 ตัวอย่าง ทั้งนี้ข้อมูลของหลายตัวแปรสามารถเก็บข้อมูลได้ล่าสุดคือ พ.ศ. 2563 แต่ข้อมูลของบางตัวแปรมีข้อมูลล่าสุดเพียง พ.ศ. 2561 จึงทำให้สามารถใช้ข้อมูลล่าสุดในการคาดประมาณได้เพียงแค่ว่า พ.ศ. 2561 โดยรายละเอียดของข้อมูลแต่ละตัวแปรและแหล่งที่มาของข้อมูล แสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

ตัวแปร	วิธีการวัด	หน่วย	ช่วงปีของข้อมูล	ที่มาของข้อมูล
สมการอุปสงค์ของบุตรบุญธรรม				
ตัวแปรตาม				
สัดส่วนทะเบียนรับบุตรบุญธรรมต่อประชากร	สัดส่วนจำนวนการจดทะเบียนรับบุตรบุญธรรมต่อจำนวนประชากร	ทะเบียนต่อแสนคน	2559-2563	กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย
ตัวแปรอิสระ				
รายได้ต่อประชากร	ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อประชากร ณ ราคาปัจจุบัน (GPP per capita)	บาท	2559-2562	สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี
สัดส่วนเพศหญิงที่สำเร็จการศึกษา ระดับอุดมศึกษา	สัดส่วนประชากรหญิง อายุ 15 ปีขึ้นไป ที่สำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษา ต่อประชากรเพศหญิงอายุ 15 ปีขึ้นไป	ร้อยละ	2559-2563	สำรวจความต้องการพัฒนาขีดความสามารถของประชากร สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัล เพื่อเศรษฐกิจและสังคม
ครัวเรือนเดี่ยว	สัดส่วนครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเดี่ยวต่อครัวเรือนทั้งหมด	ร้อยละ	2559-2562	สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
ภาวะมีบุตรยาก	สัดส่วนจำนวนผู้ป่วยในภาวะมีบุตรยาก ต่อจำนวนผู้ป่วยทั้งหมด	คนต่อผู้ป่วยในแสนคน	2559-2561	สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงสาธารณสุข
สัดส่วนประชากรเขตเมือง	สัดส่วนจำนวนผู้อยู่ในเขตเมืองต่อจำนวนประชากร	ร้อยละ	2559-2562	กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย
สัดส่วนแรงงานต่างด้าว	สัดส่วนจำนวนคนต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตทำงานคงเหลือต่อจำนวนประชากร	คนต่อประชากรพันคน	2559-2563	กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน
ตัวแปรหุ่นแสดงจังหวัดชายแดน	มีค่าเท่ากับ 1 เมื่อเป็นจังหวัดชายแดน มีค่าเท่ากับ 0 เมื่อเป็นจังหวัดอื่น ๆ			
สมการอุปทานของบุตรบุญธรรม				
ตัวแปรตาม				
สัดส่วนทะเบียนรับบุตรบุญธรรมต่อประชากร	สัดส่วนของจำนวนการจดทะเบียนรับบุตรบุญธรรมต่อจำนวนประชากร	ทะเบียนต่อแสนคน	2559-2563	กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย
ตัวแปรอิสระ				
รายได้ต่อประชากร	ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อประชากร ณ ราคาปัจจุบัน (GPP per capita)	บาท	2559-2562	สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี

ตารางที่ 1 ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา (ต่อ)

ตัวแปร	วิธีการวัด	หน่วย	ช่วงปีของข้อมูล	ที่มาของข้อมูล
อัตราการว่างงาน	อัตราการว่างงาน	ร้อยละ	2559-2563	สำรวจความต้องการพัฒนาขีดความสามารถของประชากร สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม
สัดส่วนคนจน	สัดส่วนคนจน เมื่อวัดด้านรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภค	ร้อยละ	2559-2562	สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
อัตราการหย่าร้าง	สัดส่วนของจำนวนคนหย่าต่อจำนวนประชากร	ร้อยละ	2559-2563	กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย
อัตราการแท้ง	สัดส่วนผู้ป่วยที่แท้งเอง การทำแท้งและการตั้งครรภ์อื่น ๆ ที่สิ้นสุดโดยการแท้งต่อจำนวนผู้ป่วยใน	คนต่อผู้ป่วยในแสนคน	2559-2561	สำนักงานปลัดกระทรวงกระทรวงสาธารณสุข
สัดส่วนเพศหญิงวัยเจริญพันธุ์	สัดส่วนประชากรหญิง อายุ 15-44 ปีต่อประชากรเพศหญิงอายุ 15 ปีขึ้นไป	ร้อยละ	2559-2561	กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย
อัตราการเกิด	สัดส่วนจำนวนการเกิดต่อจำนวนประชากร	ร้อยละ	2559-2562	สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงสาธารณสุข
สัดส่วนผู้เสียชีวิตด้วยโรคภูมิคุ้มกันบกพร่อง	สัดส่วนจำนวนผู้ติดเชื้อเอชไอวีที่เสียชีวิต (อาจเนื่องมาจากเอดส์หรือสาเหตุอื่น) ต่อจำนวนประชากร	คนต่อประชากรแสนคน	2559-2562	สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.)
สัดส่วนเด็กพิการ	สัดส่วนคนพิการ อายุ 0-15 ปี ต่อประชากร	คนต่อประชากรแสนคน	2559-2563	กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ

ที่มา: จากการรวบรวม

ผลการศึกษา

สมการอุปสงค์และอุปทานของบุตรบุญธรรมถูกคาดประมาณพร้อมกันเป็นระบบสมการ (simultaneous equation) เนื่องจากสมมติฐานว่า มีตัวแปรภายในหนึ่งตัวคือรายได้ต่อประชากร ส่งผลทั้งทางด้านอุปสงค์ของบุตรบุญธรรมและอุปทานของบุตรบุญธรรม แต่ในทิศทางตรงกันข้าม ดังนั้นจึงทำการคาดประมาณระบบสมการด้วยวิธีกำลังสองน้อยที่สุดสองขั้น (two-stage least squares: TSLS) ผลการคาดประมาณแสดงในตารางที่ 2 โดยทำการคาดประมาณแบบจำลอง 2 แบบจำลอง แต่ละแบบจำลองจะมีตัวแปรอิสระแตกต่างกัน โดยมีรายละเอียดของแต่ละแบบจำลอง ดังต่อไปนี้

แบบจำลองที่ 1 เป็นแบบจำลองที่คาดประมาณโดยใช้ข้อมูล 77 จังหวัด ระหว่าง พ.ศ. 2559-2561 รวม 231 ตัวอย่าง เนื่องจากเป็นช่วงระยะเวลาที่สามารถรวบรวมข้อมูลครบทุกตัวแปร ผลการคาดประมาณสมการอุปสงค์ของบุตรบุญธรรมพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการรับบุตรบุญธรรม ได้แก่

รายได้ต่อประชากร ครั้วเรือนเดี่ยว สัดส่วนแรงงานต่างด้าว และสัดส่วนประชากรเขตเมือง โดยพบว่าเมื่อรายได้ต่อประชากรเพิ่มขึ้นจะส่งผลให้มีความต้องการรับบุตรบุญธรรมเพิ่มมากขึ้นตามสมมติฐาน เนื่องจากผู้ที่ต้องการรับบุตรบุญธรรมมีรายได้เพียงพอที่จะรับอุปการะบุตรบุญธรรมได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้ จากผลการคาดประมาณพบว่า เมื่อรายได้ต่อหัวเพิ่มขึ้น 100,000 บาทต่อปี จะทำให้มีการจดทะเบียนรับบุตรเพิ่มขึ้นประมาณ 1.18 คนต่อประชากรแสนคน นอกจากนี้ยังพบว่าเมื่อสัดส่วนครั้วเรือนเดี่ยวเพิ่มมากขึ้น จะทำให้ความต้องการรับบุตรบุญธรรมเพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานว่าครั้วเรือนที่มีลักษณะครั้วเรือนเดี่ยวหมายถึงหัวหน้าครั้วเรือนเป็นโสดและไม่มีบุตรจึงมีความต้องการรับบุตรบุญธรรม ผลการคาดประมาณสมการอุปสงค์ของบุตรบุญธรรมยังสนับสนุนข้อสังเกตที่ว่า จังหวัดในประเทศไทยที่มีจำนวนแรงงานต่างด้าวอาศัยและประกอบอาชีพอยู่จำนวนมาก จะมีอัตราการจดทะเบียนรับบุตรบุญธรรมสูงเช่นเดียวกัน ส่วนตัวแปรสุดท้ายที่มีผลกระทบต่ออุปสงค์ของบุตรบุญธรรมคือ *สัดส่วนประชากรเขตเมือง* พบว่าเมื่อสัดส่วนประชากรเขตเมืองซึ่งสะท้อนถึงการขยายตัวทางเศรษฐกิจและสังคมในด้านต่าง ๆ และทำให้ต้นทุนค่าเสียโอกาสในการมีบุตรเองสูงขึ้นจะทำให้ความต้องการรับบุตรบุญธรรมเพิ่มขึ้นด้วยซึ่งผลการคาดประมาณเป็นไปตามสมมติฐาน ส่วนตัวแปรที่พบว่าค่าสัมประสิทธิ์ในสมการอุปสงค์ของบุตรบุญธรรมไม่มีนัยสำคัญทางสถิติคือ *สัดส่วนเพศหญิงที่สำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษา และภาวะมีบุตรยาก*

ผลการคาดประมาณสมการอุปทานของแบบจำลองที่ 1 พบว่า ปัจจัยที่มีผลกระทบต่ออุปทานของบุตรบุญธรรมหรือการมอบบุตรให้เป็นบุตรบุญธรรม ได้แก่ อัตราการว่างงาน สัดส่วนคนจน อัตราการหย่าร้าง อัตราการแท้ง สัดส่วนเพศหญิงวัยเจริญพันธุ์ สัดส่วนผู้เสียชีวิตด้วยโรคภูมิคุ้มกันบกพร่อง และสัดส่วนเด็กพิการ โดยพบว่าเมื่ออัตราการหย่าร้างในสังคมซึ่งหมายถึงความแตกแยกของครอบครัวสูงขึ้น บิดาหรือมารดาคนใดคนหนึ่งอาจไม่มีความสามารถเลี้ยงดูบุตรโดยลำพังจึงมอบเด็กเป็นบุตรบุญธรรม ผลการคาดประมาณยังพบว่าอัตราการแท้งที่เพิ่มขึ้นมีผลให้อุปทานของบุตรบุญธรรมลดลง ซึ่งผลการศึกษาสอดคล้องกับงานวิจัยในต่างประเทศ (Bernal, Hu, Moriguchi, and Nagypal, 2007)

นอกจากนี้ ผลการคาดประมาณสมการอุปทานของบุตรบุญธรรมพบว่า *สัดส่วนเพศหญิงวัยเจริญพันธุ์* (อายุ 15-44 ปี) ที่เพิ่มขึ้นทำให้อุปทานของบุตรบุญธรรมเพิ่มขึ้น เนื่องจากเมื่อมีจำนวนเพศหญิงวัยเจริญพันธุ์สูงขึ้นจะทำให้จำนวนเด็กที่เกิดเพิ่มสูงขึ้นและอาจมีเด็กเกิดใหม่จำนวนหนึ่งในครอบครัวซึ่งยังไม่พร้อมเลี้ยงดูบุตร จึงมีการมอบเด็กเป็นบุตรบุญธรรมเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรสัดส่วนเพศหญิงวัยเจริญพันธุ์และอัตราการเกิดมีค่าเท่ากับ 0.677 ซึ่งหมายความว่าตัวแปรทั้งสองมีความสัมพันธ์กันในเชิงเส้นตรงค่อนข้างมาก และอาจเป็นเหตุผลที่ทำให้สัมประสิทธิ์ของตัวแปรอัตราการเกิดที่คาดประมาณได้ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ยังพบว่า *สัดส่วนผู้เสียชีวิตด้วยโรคภูมิคุ้มกันบกพร่อง หรือสัดส่วนเด็กพิการ* ที่เพิ่มขึ้น จะทำให้อุปทานของบุตรบุญธรรมเพิ่มสูงขึ้น ส่วนตัวแปรอื่น ๆ ซึ่งพบว่าค่าสัมประสิทธิ์ที่คาดประมาณได้มีนัยสำคัญทางสถิติแต่มีเครื่องหมายตรงข้ามกับสมมติฐาน ได้แก่ อัตราการว่างงาน และสัดส่วนคนจน ทั้งนี้อาจมีความเป็นไปได้ว่าตัวแปรทั้งสองมีลักษณะเป็นตัวแปรภายในแบบจำลองคือมีผลกระทบต่อทั้งอุปสงค์และอุปทานของบุตรบุญธรรม นอกจากนี้ตัวแปรภายในของแบบจำลองคือรายได้ต่อประชากร พบว่าไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

แบบจำลองที่ 2 เป็นแบบจำลองที่เปลี่ยนตัวแปรสัดส่วนแรงงานต่างด้าวเป็น *ตัวแปรหุ่นแสดงจังหวัดชายแดน* ในสมการอุปสงค์ของบุตรบุญธรรม เนื่องจากข้อเท็จจริงที่พบว่า จังหวัดที่มีแรงงานต่างด้าวพักอาศัยและทำงานอยู่จำนวนมาก ซึ่งในบางกรณีเป็นจังหวัดที่มีชายแดนติดกับประเทศอื่น ๆ จึงมีแรงงานต่างด้าวในจังหวัดเหล่านั้นจำนวนมาก (ยกเว้นกรุงเทพมหานคร สมุทรสาคร และชลบุรี ซึ่งเป็นที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรมและแหล่งผลิตสินค้าและบริการจำนวนมาก จึงมีแรงงานต่างด้าวทำงานอยู่จำนวนมาก) จะมีสัดส่วนการจดทะเบียนรับบุตรบุญธรรมสูง การศึกษานี้จึงทำการทดสอบโดยใช้ตัวแปรหุ่นแสดงจังหวัดที่มีที่ตั้งอยู่ชายแดนประเทศไทยรวม 31 จังหวัด ผลการคาดประมาณพบว่า ค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรหุ่นแสดงจังหวัดชายแดนแตกต่างจากศูนย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 แสดงให้เห็นว่าจังหวัดชายแดนจะมีค่าเฉลี่ยของสัดส่วนทะเบียนรับบุตรบุญธรรมสูงกว่าจังหวัดที่ไม่ใช่จังหวัดชายแดน 1.462 คนต่อประชากรแสนคน ซึ่งนับว่าค่อนข้างมาก ทั้งนี้การจดทะเบียนรับบุตรบุญธรรมที่เป็นคนต่างด้าวและมีอายุเกิน 20 ปี สามารถดำเนินการจดทะเบียนได้ที่ฝ่ายทะเบียน สำนักงานเขต (กรุงเทพมหานคร) หรือที่ว่าการอำเภอ (ต่างจังหวัด) ซึ่งคนต่างด้าวที่เป็นบุตรบุญธรรมของคนไทยจะไม่ได้รับสัญชาติไทย แต่มีสิทธิในฐานะบุตรเหมือนคนไทยทุกประการ นอกจากนี้ ผลการคาดประมาณสมการอุปสงค์ของบุตรบุญธรรมยังพบว่าค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปร *สัดส่วนเพศหญิงที่สำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษา* มีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งหมายความว่าเมื่อเพศหญิงมีการศึกษาสูงขึ้น จะมีต้นทุนค่าเสียโอกาสในการมีบุตรเองเพิ่มขึ้นจึงมีแนวโน้มที่จะรับบุตรบุญธรรม

ในภาพรวมแล้ว ผลการคาดประมาณสมการอุปสงค์และอุปทานของบุตรบุญธรรมพบว่า ปัจจัยที่มีผลกระทบทำให้อุปสงค์หรือความต้องการรับบุตรบุญธรรมเพิ่มขึ้น ได้แก่ รายได้ต่อหัวที่สูงขึ้น การที่เพศหญิงมีการศึกษาสูงขึ้น ลักษณะครัวเรือนเดี่ยว มีพื้นที่เป็นเขตเมือง และเป็นท้องถิ่นที่มีแรงงานต่างด้าวอาศัยหรือทำงานอยู่จำนวนมากหรือเป็นจังหวัดชายแดน ส่วนทางด้านอุปทานของบุตรบุญธรรมหรือการมอบบุตรเป็นบุตรบุญธรรมนั้น พบว่าปัจจัยที่ทำให้บิดามารดามอบบุตรให้เป็นบุตรบุญธรรมมากขึ้น ได้แก่ ปัญหาการหย่าร้าง จำนวนเพศหญิงวัยเจริญพันธุ์ที่เพิ่มขึ้น ปัญหาบิดาหรือมารดาเสียชีวิตด้วยโรคเอดส์ และความพิการ ส่วนปัจจัยที่ทำให้จำนวนการมอบบุตรบุญธรรมลดลงคือการแท้ง

แบบจำลองที่ใช้ในการศึกษานี้ยังมีข้อจำกัดในการศึกษาผลกระทบของอัตราการว่างงานและสัดส่วนคนจนซึ่งพบว่ามีผลต่ออุปทานของบุตรบุญธรรมในทิศทางตรงข้ามกับสมมติฐาน ซึ่งอาจมีสาเหตุมาจากการที่ตัวแปรทั้งสองส่งผลต่ออุปสงค์ของบุตรบุญธรรมเช่นเดียว จึงมีลักษณะเป็นตัวแปรภายใน แต่แบบจำลองที่ใช้ในการศึกษานี้กำหนดให้เป็นตัวแปรภายนอกที่มีผลกระทบทางด้านอุปทานของบุตรบุญธรรมเท่านั้นตามแบบจำลองทางทฤษฎี (theoretical model) ที่มีผู้เสนอไว้ นอกจากนี้ ข้อมูลทะเบียนรับบุตรบุญธรรมที่ใช้ในการศึกษานี้เป็นข้อมูลที่รวบรวมจากกรมการปกครองซึ่งรวมการจดทะเบียนรับบุตรบุญธรรมที่เป็นผู้เยาว์และการจดทะเบียนรับบุตรบุญธรรมที่เป็นผู้ที่บรรลุนิติภาวะแล้วไว้ด้วยกัน ดังนั้นการนำผลการศึกษาไปใช้ในเชิงนโยบายจึงควรคำนึงถึงว่า ปัจจัยที่มีผลต่อทั้งอุปสงค์และอุปทานของบุตรบุญธรรมอาจมีความแตกต่างกันตามอายุของบุตรบุญธรรม ยกตัวอย่างเช่น ในกรณีที่เป็นบิดาหรือมารดาเสียชีวิตด้วยโรคเอดส์ ถ้าบุตรบรรลุนิติภาวะแล้วอาจจะสามารถประกอบอาชีพเลี้ยงดู

ตนเองได้โดยไม่ต้องเป็นบุตรบุญธรรมของผู้อื่นเหมือนในกรณีที่บิดามารดาของเด็กเล็กเสียชีวิต ดังนั้นผลกระทบของปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมต่าง ๆ ที่มีผลต่อการจดทะเบียนรับบุตรบุญธรรมในกรณีของผู้เยาว์และผู้ที่ยังบรรลุนิติภาวะแล้วจะแตกต่างกัน ส่วนผลการศึกษาซึ่งพบว่ารายได้ของครัวเรือนที่ยากจนไม่มีผลต่อการมอบบุตรเป็นบุตรบุญธรรมในการศึกษานี้มีความขัดแย้งกับงานวิจัยก่อนหน้านี้ในประเทศ และไม่ค่อยสอดคล้องกับข้อเท็จจริงในประเทศไทย สามารถอธิบายได้ว่าเป็นเพราะข้อมูลทะเบียนรับบุตรบุญธรรมในการศึกษานี้รวมการจดทะเบียนรับบุตรบุญธรรมที่เป็นผู้เยาว์และการจดทะเบียนรับบุตรบุญธรรมที่เป็นผู้ที่ยังบรรลุนิติภาวะแล้วไว้ด้วยกัน ดังนั้นการที่ครอบครัวมีฐานะยากจน แต่บุตรมีอายุบรรลุนิติภาวะแล้วจึงไม่จำเป็นต้องมอบบุตรให้เป็นบุตรบุญธรรม ทำให้ตัวแปรรายได้ของครัวเรือนไม่มีนัยสำคัญทางสถิติในการศึกษานี้

ตารางที่ 2 ผลการคาดประมาณสมการอุปสงค์และอุปทานของบุตรบุญธรรม

ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม คือ สัดส่วนทะเบียนรับบุตรบุญธรรมต่อประชากร			
	แบบจำลองที่ 1		แบบจำลองที่ 2	
	อุปสงค์	อุปทาน	อุปสงค์	อุปทาน
รายได้ต่อประชากร	0.0000118*** (4.05)	-4.32e-08 (-0.01)	0.0000138*** (4.68)	-0.0000013 (-0.23)
สัดส่วนเพศหญิง ที่สำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษา	0.0544 (0.99)		0.117** (2.32)	
ครัวเรือนเดี่ยว	0.312*** (15.18)		0.274*** (12.37)	
ภาวะมีบุตรยาก	0.0245 (0.14)		-0.0741 (-0.41)	
สัดส่วนแรงงานต่างด้าว	0.0161** (2.27)			
สัดส่วนประชากรเขตเมือง	0.0814*** (2.64)		0.0663** (2.13)	
อัตราการว่างงาน		-0.592* (-1.85)		-0.587* (-1.84)
สัดส่วนคนจน		-0.0959*** (-3.05)		-0.0971*** (-3.10)
อัตราการหย่าร้าง		18.50** (2.20)		20.16** (2.37)
อัตราการแท้ง		-0.0144*** (-3.68)		-0.0140*** (-3.58)
สัดส่วนเพศหญิงวัยเจริญพันธุ์		1.179*** (6.27)		1.150*** (6.07)
อัตราการเกิด		-0.788 (-0.64)		-0.687 (-0.56)

ตารางที่ 2 ผลการคาดประมาณสมการอุปสงค์และอุปทานของบุตรบุญธรรม (ต่อ)

ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม คือ สัดส่วนทะเบียนรับบุตรบุญธรรมต่อประชากร			
	แบบจำลองที่ 1		แบบจำลองที่ 2	
	อุปสงค์	อุปทาน	อุปสงค์	อุปทาน
สัดส่วนผู้เสียชีวิตด้วยโรคภูมิคุ้มกันบกพร่อง		0.181*** (3.26)		0.184*** (3.32)
สัดส่วนเด็กพิการ		0.0526*** (4.18)		0.0520*** (4.14)
ตัวแปรหุ่นแสดงจังหวัดชายแดน			1.462** (2.52)	
N	231	231	231	231
R ²	0.170	0.424	0.158	0.427

หมายเหตุ: ตัวเลขในวงเล็บแสดงค่า t-statistics ของค่าสัมประสิทธิ์

* หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 90

** หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95

*** หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99

ที่มา: จากการคำนวณ

สรุปและข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้ศึกษาปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อจำนวนการจดทะเบียนรับบุตรบุญธรรมซึ่งมีจำนวนแตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่นของประเทศไทย โดยการคาดประมาณสมการอุปสงค์และอุปทานของบุตรบุญธรรมพร้อมกันเป็นระบบสมการด้วยวิธีกำลังสองน้อยที่สุดสองชั้น เนื่องจากมีสมมติฐานว่าตัวแปรรายได้ต่อประชากรส่งผลต่อทั้งอุปสงค์และอุปทานของบุตรบุญธรรมแต่ในทิศทางตรงกันข้าม กล่าวคือ เมื่อรายได้ต่อประชากรเพิ่มขึ้นจะทำให้ผู้ที่ต้องการรับบุตรบุญธรรมมีรายได้หรือฐานะดีขึ้นและสามารถรับบุตรบุญธรรมได้เพิ่มขึ้น จึงทำให้อุปสงค์ของบุตรบุญธรรมเพิ่มสูงขึ้น แต่ในทางตรงกันข้ามเมื่อรายได้ต่อประชากรเพิ่มขึ้นจะทำให้ครัวเรือนมีรายได้เพียงพอที่จะเลี้ยงดูบุตรของตนเอง ช่วยผ่อนคลายปัญหาความยากจน การมอบเด็กให้เป็นบุตรบุญธรรมของครอบครัวโดยกำเนิดหรืออุปทานของบุตรบุญธรรมจึงลดลง ผลการคาดประมาณด้วยวิธี TSLS โดยข้อมูลรายจังหวัดในประเทศไทย จำนวน 77 จังหวัด ระหว่าง พ.ศ. 2559-2561 พบว่า ปัจจัยที่มีผลกระทบทำให้อุปสงค์หรือความต้องการรับบุตรบุญธรรมเพิ่มขึ้น ได้แก่ รายได้ต่อประชากรที่สูงขึ้น การที่เพศหญิงมีการศึกษาสูงขึ้น ลักษณะครัวเรือนเดี่ยว มีลักษณะเป็นเขตเมือง และเป็นท้องถิ่นที่มีแรงงานต่างด้าวอยู่เป็นจำนวนมากหรือเป็นจังหวัดชายแดน ส่วนทางด้านอุปทานของบุตรบุญธรรมหรือการมอบบุตรเป็นบุตรบุญธรรมนั้น พบว่าปัจจัยที่ทำให้บิดามารดามอบบุตรให้เป็นบุตรบุญธรรมมากขึ้น ได้แก่ ปัญหาการหย่าร้าง จำนวนเพศหญิงวัยเจริญพันธุ์ที่เพิ่มขึ้น ปัญหาบิดาหรือมารดาเสียชีวิตด้วยโรคเอดส์ และความพิการของเด็ก ส่วนปัจจัยที่ทำให้จำนวนการมอบบุตรบุญธรรมลดลงคือการแท้ง ส่วนตัวแปรรายได้ต่อประชากรไม่มีนัยสำคัญทางสถิติในสมการอุปทานของบุตรบุญธรรม

สำหรับข้อเสนอแนะในเชิงนโยบายที่ได้จากการศึกษานี้ ได้แก่

1. จากการศึกษาพบว่า การเสียชีวิตด้วยโรคภูมิคุ้มกันบกพร่องหรือโรคเอดส์ที่เพิ่มขึ้นในกลุ่มประชากรเป็นสาเหตุให้มีการมอดเด็กเป็นบุตรบุญธรรมเพิ่มสูงขึ้น เนื่องจากบิดามารดาของเด็กเสียชีวิตหรือติดเชื้อเอชไอวีทำให้ไม่สามารถประกอบอาชีพเลี้ยงดูบุตร รวมทั้งการที่เด็กอาจจะได้รับเชื้อเอชไอวีจากบิดามารดาด้วย ประเด็นนี้จึงเป็นสาเหตุของการมอดเด็กเป็นบุตรบุญธรรมที่พบได้มากในประเทศไทย หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องจึงควรมีมาตรการหรือโครงการเพื่อช่วยเหลือครอบครัวที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์เพื่อให้เด็กไม่ต้องแยกจากครอบครัวโดยกำเนิด

2. สัดส่วนเพศหญิงวัยเจริญพันธุ์ซึ่งมีผลต่ออัตราการเกิดนั้น เป็นลักษณะโครงสร้างทางประชากรที่เปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติ ดังนั้นหากท้องถิ่นหรือจังหวัดใด มีสัดส่วนเพศหญิงวัยเจริญพันธุ์สูง อาจทำให้อัตราการเกิดสูงและมีบุตรที่ไม่พึงประสงค์ของมารดามากขึ้นตามไปด้วย จึงสามารถใช้เป็นแนวทางเพื่อวางแผนนโยบายรองรับปัญหาการมอดเด็กเป็นบุตรบุญธรรมที่อาจเกิดขึ้น นอกจากนี้การแก้ปัญหาตั้งแต่ต้นทาง เช่น การรณรงค์การคุมกำเนิด หรือการให้ความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษากับเยาวชน ก็เป็นอีกช่องทางหนึ่งซึ่งสามารถดำเนินการได้

3. การหย่าร้างที่เพิ่มมากขึ้นในสังคมไทยเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้มีการมอดเด็กเป็นบุตรบุญธรรม ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีโครงการที่ส่งเสริมอาชีพและสนับสนุนการดำเนินชีวิตของบิดา/มารดาเลี้ยงเดี่ยวให้สามารถเลี้ยงดูบุตรด้วยตนเองได้ ซึ่งจะช่วยลดจำนวนเด็กที่เข้าสู่สถานรองรับของภาครัฐ

4. การขยายตัวทางเศรษฐกิจซึ่งสะท้อนจากการเพิ่มขึ้นของรายได้ต่อประชากร การนิยมอยู่เป็นโสด รวมทั้งการเสียโอกาสในความก้าวหน้าในอาชีพการงานของผู้หญิงที่มีการศึกษาสูงทำให้มีความต้องการรับบุตรบุญธรรมเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการรับบุตรบุญธรรมและขั้นตอนการดำเนินการรับบุตรบุญธรรมควรมีความสะดวก รวดเร็วมากขึ้น แต่ยังคงไว้ซึ่งการรักษาสวัสดิภาพของเด็กและมีความรัดกุมถูกต้อง

5. จากผลการศึกษาพบว่าจังหวัดที่มีแรงงานต่างด้าวจำนวนมากหรือเป็นจังหวัดชายแดนจะมีการจดทะเบียนรับบุตรบุญธรรมในสัดส่วนที่สูงกว่าจังหวัดอื่น ๆ อย่างไรก็ตามงานวิจัยนี้ไม่สามารถจำแนกและระบุข้อมูลการจดทะเบียนรับบุตรบุญธรรมต่างด้าวได้ ดังนั้นผู้ที่ทำหน้าที่ปฏิบัติงานในส่วนที่เกี่ยวข้องควรมีการศึกษาและตรวจสอบต่อไป เพื่อควบคุมและดูแลขั้นตอนการจดทะเบียนรับบุตรบุญธรรมต่างด้าว

ส่วนข้อจำกัดในการศึกษานี้คือ การที่ทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ซึ่งอธิบายปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการอุปสงค์และอุปทานของบุตรบุญธรรมนั้น มักพิจารณาในกรณีการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม แต่ข้อมูลการจดทะเบียนรับบุตรบุญธรรมที่ใช้ในการศึกษานี้เป็นข้อมูลที่รวบรวมจากกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ซึ่งรวมทั้งการจดทะเบียนรับผู้เยาว์เป็นบุตรบุญธรรมและผู้ที่ยังบรรลุนิติภาวะแล้วเป็นบุตรบุญธรรมไว้ด้วยกัน ทำให้การศึกษานี้ยังไม่ครอบคลุมปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการรับบุตรบุญธรรมที่เป็นผู้ที่ยังบรรลุนิติภาวะแล้ว ซึ่งอาจมีเหตุผลส่วนตัวอื่น ๆ ที่สามารถอธิบายได้ยาก ทั้งนี้การศึกษาปัจจัยที่มี

ผลกระทบต่อการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมโดยเฉพาะนั้นยังไม่สามารถทำได้ เนื่องจากข้อมูลการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมซึ่งรวบรวมโดยศูนย์อำนวยการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม กรมกิจการเด็กและเยาวชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มีการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นปีงบประมาณ ทำให้ไม่สามารถใช้ในการคาดประมาณร่วมกับข้อมูลอื่น ๆ ที่รวบรวมตามปีปฏิทินได้

กิตติกรรมประกาศ

ผู้เขียนขอขอบพระคุณ ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ที่มอบทุนสนับสนุนการวิจัย ทั้งนี้ผลงานที่ปรากฏในบทความนี้เป็นความคิดเห็นส่วนตัวของผู้วิจัยเท่านั้น

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กรมการปกครอง. (2564, 1 มีนาคม). *การจดทะเบียนรับบุตรบุญธรรม*. <https://www.bora.dopa.go.th/>
- ฐานฎาธิ์ นิลเกตุ. (2560). *พฤติกรรมการเลี้ยงดูเด็กของผู้รับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม: กรณีศึกษา ศูนย์อำนวยการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม*. [วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อำพรรัตน์ พงษ์พรม. (2558). *ปัญหาการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม*. รายงานผลงานส่วนบุคคล หลักสูตรผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้น รุ่นที่ 14 สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม.

ภาษาอังกฤษ

- Anthony, R., Meakings, S., Doughty, J., Ottaway, H., Holland, S., & Shelton, K. H. (2016). Factors affecting adoption in Wales: Predictors of variation in time between entry to care and adoptive placement. *Children and Youth Services Review*, 67, 184-190.
- Argys, L., & Duncan, B. (2013). Economic incentives and foster child adoption. *Demography*, 50(3), 933-954.
- Bernal, R., Hu, L., Moriguchi, C., & Nagypal, E. (2007). *Child Adoption in the United States: Historical Trends and the Determinants of Adoption Demand and Supply, 1951-2002* (Unpublished Working Paper). <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.700.14&rep=rep1&type=pdf>
- Bethmann, D., & Kvasnicka, M. (2012). *A theory of child adoption*. Ruhr Economic Papers. No. 342. <http://dx.doi.org/10.4419/86788395>
- Hansen, M. E., & Hansen, B. A. (2006). The economics of adoption of children from foster care. *Child Welfare*, 85(3), 559-583.

- Hansen, M. E., & Pollack, D. (2007). *Transracial adoption of black children: An economic analysis* (AU-CAS-ECON Working Papers). <https://doi.org/10.17606/vw98-x236>
- Khun, C., & Lahiri, S. (2017). The economics of international child adoption: An analysis of adoptions by US parents. *The Quarterly Review of Economics and Finance*, 64, 22-31.
- Leinaweaver, J. B. (2015). *Adoption, Demography of*. Elsevier.

